

กลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง

Strategies Supporting Learners Quality Development for Small-Sized Schools
of Primary Educational Service Area Offices in Lower Northern Thailand

อำนาจ บุญทรง¹, ฉลอง ชาตुरुประชีวิน², ภาณุวัฒน์ ภัคดิวงค์³, อนุชา กอนพวง⁴

Amnat Boonsong, Chalong Chatruprachewin, Panuwat Pakdeewong, Anucha Kornpuang

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนากลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง ดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างและการสอบถามผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก 2) การสร้างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยนำผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ร่างกลยุทธ์และตรวจสอบความเหมาะสมโดยการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษา และ 3) การประเมินกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการจัดประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า

1.1 สภาพแวดล้อมภายในมีปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็งและสภาพแวดล้อมภายนอกมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาส

1.2 แนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างในภาพรวม สรุปเป็น 5 ด้าน 1) ด้านการบริหารจัดการมี 12 แนวทาง 2) ด้านการจัดการเรียนรู้มี 7 แนวทาง 3) ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาโรงเรียนมี 8 แนวทาง 4) ด้านการพัฒนาบุคลากรมี 10 แนวทางและ 5) ด้านการระดมทรัพยากรมี 11 แนวทาง

2. การสร้างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างได้ผลออกมาเป็น 5 ประเด็นกลยุทธ์ 12 กลยุทธ์ 46 มาตรการ 68 ตัวชี้วัด ดังนี้ ประเด็นกลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ 11 มาตรการ 16 ตัวชี้วัด ประเด็นกลยุทธ์ที่ 2 สร้างโอกาสทางการศึกษาและลดปัญหาการออกกลางคัน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ 8 มาตรการ 15 ตัวชี้วัด ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน

¹ นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

² รองศาสตราจารย์ ดร., ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

³ รองศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

⁴ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบริหารและพัฒนการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ 14 มาตรการ 20 ตัวชี้วัด ประเด็นกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ 6 มาตรการ 10 ตัวชี้วัด ประเด็นกลยุทธ์ที่ 5 เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ 7 มาตรการ 7 ตัวชี้วัด ประเด็นกลยุทธ์ในภาพรวมได้รับการตรวจสอบว่ามีความเหมาะสม

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียน ขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ในภาพรวมมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ : กลยุทธ์, โรงเรียนขนาดเล็ก, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

Abstract

The main objective of this research was to develop strategies supporting learners quality development for small-sized schools of primary educational service area offices in lower northern Thailand. The research procedure followed 3 steps; 1) studying environments and methods supporting learners quality development for the small-sized schools by synthesizing documents and interviewing related persons in primary educational service area offices in lower northern Thailand. 2) constructing strategies supporting learners quality development for the small-sized schools by adopting the research results of the first step to draft strategies and check appropriateness by group discussion of educational expertists, and 3) evaluating strategies supporting learners quality development for the small-sized schools by setting seminar for public hearing of related persons.

The research results were as follows;

1. The study of the environments and methods supporting learners quality development for the small-sized schools of primary educational area offices in lower northern Thailand revealed:

1.1 The internal environments posted more weaknesses factors than strengths factors; likewise, external environments presented more threats than opportunities.

1.2 Guidelines for supporting learners quality development for the small-sized schools were grouped into 5 areas: 1) administration management with 12 guidelines. 2) learning management with 7 guidelines. 3) Participation with 8 guidelines. 4) personal development with 10 guidelines. 5) pooling resources with 11 guidelines.

2. The development of strategies supporting learners quality development for the small-sized schools of primary educational area offices in lower northern Thailand produced 5 strategic issues associated with overall 12 strategies, 46 measures and 68 key performance indicators as below; Strategic issue 1: increasing management efficiency of the small-sized schools, consisting of 2 strategies, 11 measures and 16 key performance indicators. Strategic issue 2: creating educational opportunities and reducing the drop-out problems, consisting of 2 strategies, 8 measures and 15 key performance indicators. Strategic issue 3: improving students quality to meet basic education standards, consisting of 4 strategies, 14 measures and 20 key performance indicators. Strategic issue 4: developing administrators and teachers competency in the small-sized schools, consisting of 2 strategies, 6 measures and 10 key performance indicators. Strategic issue 5: rewarding and raising morale of administrators and teachers in the small-sized schools; consisting of 2 strategies,

7 measures and 7 key performance indicators. All five strategic issues have been validated as appropriate.

3. The evaluation of strategies supporting learners quality development for the small-sized schools yielded the overall result at a high level of feasibility.

Key words: Strategies, Small-sized School, Primary Educational Service Area Offices

ความเป็นมาของปัญหา

โลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจึงจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาโดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญการเปลี่ยนแปลงและความท้าทาย ได้แก่ คุณภาพของคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 1) แต่ผลการปฏิรูปการศึกษาในรอบแรก (พ.ศ. 2542-2551) พบว่าคุณภาพการศึกษาของไทยทั้งในเรื่องคุณภาพผู้เรียน คุณภาพครู คุณภาพสถานศึกษา และคุณภาพการบริหารจัดการศึกษาในภาพรวมยังไม่น่าพึงพอใจ และผลการประเมินคุณภาพระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า โรงเรียนไม่ได้มาตรฐานถึงร้อยละ 65 ส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็กในเขตชนบทเมื่อจำแนกเป็นรายภูมิภาค พบว่า ภาคเหนือมีโรงเรียนขนาดเล็กไม่ได้มาตรฐานถึงร้อยละ 69 (วิทยากร เชียงกูล, 2551, หน้า 51 - 55) ดังนั้น โรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นปัญหาที่ทำนายผู้บริหารการศึกษา เนื่องจากส่วนใหญ่มีข้อจำกัดด้านครู บุคลากร งบประมาณและสื่อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การนิเทศติดตามจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทำได้น้อย ผลตามมา คือ การจัดการเรียนการสอนที่ด้อยคุณภาพและส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ตกต่ำและลดผลสัมฤทธิ์ในภาพรวมของประเทศให้ต่ำลงมา ดังนั้นการวางยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของประเทศ (อมรวิษัย นาคทรพรพ, 2552, หน้า 35 - 36) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของตนเองและความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้เสีย (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 ก, หน้า 4 - 15) อีกทั้งมติคณะรัฐมนตรีเมื่อ 15 มกราคม 2551 ได้เห็นชอบให้มีการปรับปรุงการ

จัดกลุ่มจังหวัดเป็น 18 กลุ่มจังหวัด อีกทั้งนายจุรินทร์ ลักษณะวิศิษฐ์ (รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น) มีนโยบายให้หน่วยงานทางการศึกษาร่วมมือกันจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดเพื่อนำแผนการศึกษาแห่งชาติไปสู่การปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม (สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 2, 2554, หน้า 1) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนากลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างเพื่อใช้เป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่างให้สูงขึ้น โดยนาระบบการบริหารเชิงกลยุทธ์มาใช้ในการบริหารจัดการ เนื่องจากการบริหารเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าใจภาพรวมความต้องการขององค์กรและความสามารถในการดำเนินการทำให้สามารถจัดลำดับความสำคัญในการดำเนินงานและเป้าหมาย ซึ่งจะช่วยให้มีการดำเนินงานอย่างเหมาะสม และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (ฉลอง ชาตรุประชีวิน, 2552, หน้า 7)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง การดำเนินการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอนย่อย คือ

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างทั้ง 21 เขต เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบบันทึกการศึกษาเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปอุปนัย (Analytic Induction)

ขั้นที่ 1.2 กรณีศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practices) จำนวน 3 เขต โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เครื่องบันทึกเสียง แบบบันทึกการศึกษาเอกสารและแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปอุปนัย (Analytic Induction)

ขั้นที่ 1.3 ศึกษาแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาจำนวน 9 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียง และแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure Interview) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปอุปนัย (Analytic Induction)

ขั้นที่ 1.4 ศึกษาความต้องการความช่วยเหลือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตภาคเหนือตอนล่าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้อำนวยการโรงเรียนและครูในโรงเรียนขนาด

เล็กจำนวน 760 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง การดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ

ขั้นที่ 2.1 ยกร่างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยนำผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างกลยุทธ์ที่ประกอบด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ ประเด็นกลยุทธ์ กลยุทธ์ มาตรการและตัวชี้วัด

ขั้นที่ 2.2 ตรวจสอบร่างกลยุทธ์การสนับสนุนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในเขตภาคเหนือตอนล่างโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาจำนวน 10 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ เครื่องบันทึกเสียงและแบบบันทึกประเด็นในการสนทนากลุ่มและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่ร่วมสนทนากลุ่มที่มีมติเป็นเอกฉันท์ถึงความเหมาะสมของกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง โดยการจัดประชุมสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Public Hearing) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 50 คน คือ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต 2 จำนวน 25 คน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 1 จำนวน 25 คน เพื่อประเมิน ความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การสนับสนุนการ

พัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง

1.1 ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมของการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างในภาพรวม พบว่าสภาพแวดล้อมภายในมีปัจจัยที่เป็นจุดอ่อนมากกว่าจุดแข็งและสภาพแวดล้อมภายนอกมีปัจจัยที่เป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาส ซึ่งสภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดแข็งมากที่สุด คือ สพ.ป.มีแผนการจัดการจัดการโรงเรียนขนาดเล็กที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงานที่ชัดเจน ส่วนสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นจุดอ่อนมากที่สุด คือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีภาระงานอื่นนอกเหนือจากงานสอนมากจึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ สภาพแวดล้อมที่เป็นโอกาสมากที่สุด คือ นโยบายเรียนฟรี 15 ปีอย่างมีคุณภาพช่วยลดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองส่งผลให้อัตราการออกกลางคันของนักเรียน และสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคมากที่สุด คือ มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองบ่อยส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่ต่อเนื่อง

1.2 ผลการศึกษาแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างทั้ง 5 ด้าน พบว่า

1.2.1 ด้านการบริหารจัดการมี 12 แนวทาง ดังนี้ 1) จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี 2) จัดตั้งศูนย์โรงเรียนมาเรียนรวม 3) จัดตั้งเครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็ก 4) ลดภาระงานธุรการที่นอกเหนือจากงานสอนของครู 5) จัดตั้งกลุ่ม

โรงเรียนหรือเครือข่ายโรงเรียน 6) พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร 7) จัดการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการบริหารจัดการ 8) ดำเนินการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ 9) จัดตั้งศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารระดับเขตพื้นที่การศึกษาและระดับกลุ่มโรงเรียนหรือเครือข่ายโรงเรียน 10) แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก 11) บริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กในรูปแบบมาเรียนรวมและรูปแบบไม่มาเรียนรวม และ 12) ทำการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

1.2.2 ด้านการจัดการเรียนรู้มี 7 แนวทาง ดังนี้ 1) จัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน 2) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กโดยเฉพาะ 3) ส่งเสริมการผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา 4) นิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ 5) วัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริง 6) จัดตั้งศูนย์สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และ 7) แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา

1.2.3 ด้านการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาโรงเรียนมี 8 แนวทางดังนี้ 1) ประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน 2) พัฒนาคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 3) สร้างและพัฒนาเครือข่ายผู้ปกครองให้เข้มแข็ง 4) ประสานความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษา 5) ส่งเสริมให้สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ 6) จัดกิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก 7) ปรับบทบาทของโรงเรียนที่มีต่อชุมชนโดยการเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ และ 8) นิเทศ ติดตามและประเมินผลการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

1.2.4 ด้านการพัฒนาบุคลากรมี 10 แนวทาง ดังนี้ 1) สร้างแรงจูงใจให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย 2) พัฒนาครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน 3) พัฒนาผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลแนวใหม่ 4) พัฒนาผู้บริหารให้สามารถบริหารจัดการในสภาวะการณ์ที่ขาดแคลน 5) พัฒนาศึกษานิเทศก์ให้สามารถนิเทศแบบบูรณาการและแบบกัลยาณมิตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ 6) พัฒนาผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็กด้วยวิธีการที่

หลากหลายและแตกต่างจากโรงเรียนปกติทั่วไป 7) นิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานของบริหาร และครูโรงเรียนขนาดเล็กภายหลังการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 8) พัฒนาผู้บริหารและครูให้สามารถจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 9) พัฒนาผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถจัดทำแผนพัฒนาตนเอง (Individual Plan : ID - Plan) และ 10) พัฒนาผู้บริหารและครูโรงเรียนขนาดเล็กให้สามารถจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

1.2.5 ด้านการระดมทรัพยากรมี 11 แนวทาง ดังนี้ 1) จัดสรรวัสดุครุภัณฑ์และสื่อเทคโนโลยีที่จำเป็นให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กเพิ่มเติม 2) สนับสนุนพาหนะหรือค่าพาหนะสำหรับรับ - ส่งนักเรียน 3) สนับสนุนให้มีการระดมงบประมาณและทรัพยากร 4) สนับสนุนงบประมาณจัดจ้างวิทยากรภายนอกหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสอน 5) สนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมตามความต้องการจำเป็น 6) สนับสนุนงบประมาณให้เครือข่ายโรงเรียนขนาดเล็กวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา 7) ขอความร่วมมือกับทุกภาคส่วนในการจัดหาทุนการศึกษา 8) ประสานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และมูลนิธิต่าง ๆ ในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา 9) สนับสนุนงบประมาณสำหรับใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ 10) จัดสรรงบประมาณเป็นค่าซ่อมแซมอาคารเรียน อาคารประกอบ และ 11) นิเทศ ติดตามประเมินผลการระดมทรัพยากรของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างต่อเนื่อง

2. ผลการสร้างกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ภาคเหนือตอนล่างได้ 5 ประเด็นกลยุทธ์ 12 กลยุทธ์

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและกลยุทธ์พัฒนาระบบการวางแผนการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมี 11 มาตรการ 16 ตัวชี้วัด

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 2 สร้างโอกาสทางการศึกษาและลดปัญหาการออกกลางคันประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่

หลากหลายเพื่อให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนและกลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนาแบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กให้เข้มแข็ง โดยมี 8 มาตรการ 15 ตัวชี้วัด

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก กลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก กลยุทธ์สนับสนุนการผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และกลยุทธ์สนับสนุนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยมี 14 มาตรการ 20 ตัวชี้วัด

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ปรับปรุงกระบวนการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กให้มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการในสภาวะการณ์ที่ขาดแคลนทรัพยากรและกลยุทธ์ปรับปรุงกระบวนการพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ให้มีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน โดยมี 6 มาตรการ 10 ตัวชี้วัด

ประเด็นกลยุทธ์ที่ 5 เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่ผู้บริหาร และครูในโรงเรียนขนาดเล็กและกลยุทธ์ส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยมี 7 มาตรการ 7 ตัวชี้วัด

3. ผลการประเมินกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า ทุกกลยุทธ์มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

ประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผล มีดังนี้

1. สภาพแวดล้อมและแนวทางการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ภาคเหนือตอนล่าง พบว่า สภาพแวดล้อมภายในเป็น

จุดอ่อนมากกว่าจุดแข็งและสภาพแวดล้อมภายนอกเป็นอุปสรรคมากกว่าโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นจุดอ่อนมากที่สุดคือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีภาระงานอื่นนอกเหนือจากงานสอนมาก จึงไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนขนาดเล็กเกือบทุกโรงเรียนมีจำนวนครูจำกัดและมีครูไม่ครบชั้นและยังได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่อื่นที่นอกเหนือจากงานการสอนจึงทำให้ครูในโรงเรียนขนาดเล็กไม่ค่อยมีเวลาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียนได้เต็มที่ เต็มเวลาและเต็มความสามารถส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำและมีคุณลักษณะไม่พึงประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนักการศึกษาและหน่วยงานต่างๆที่พบว่า ครูส่วนใหญ่ต้องสอนหลายกลุ่มสาระการเรียนรู้และสอนข้ามช่วงชั้น ครูมีภาระงานอื่นมากที่นอกเหนือจากงานสอน ทำให้ไม่มีเวลาทุ่มเทให้กับการสอนอย่างเต็มที่ (วิทยากร เชียงกูล, 2553, หน้า 54 - 63) สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคมากที่สุดคือมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองบ่อยส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่ต่อเนื่องทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองและเปลี่ยนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการบ่อยทำให้นโยบายด้านการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กไม่ต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551ข, หน้า 1- 2) ที่พบว่าความไม่ชัดเจนของนโยบายทางการศึกษา ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนไม่น้อยที่ได้ยุบรวมไปแล้วได้รับการฟื้นคืนในเวลาต่อมา

2. กลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างมี 5 ประเด็นกลยุทธ์ 12 กลยุทธ์ 46 มาตรการ 68 ตัวชี้วัด โดยประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายมีดังนี้

2.1 ประเด็นกลยุทธ์ที่ 1 เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและกลยุทธ์พัฒนาระบบการวางแผน

การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นต้องอาศัยระบบข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องและทันสมัยสำหรับนำไปใช้ในการวางแผนบริหารจัดการและใช้ประกอบ การตัดสินใจให้ถูกต้องและทันเวลา ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข, หน้า 33 - 42) ที่กำหนดเป้าหมายในการแก้ปัญหา งานธุรการของโรงเรียนขนาดเล็กโดยเน้นการใช้เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารให้มากที่สุดและสนับสนุนให้มีและใช้แผนปฏิบัติการ เพื่อการบริหารจัดการศึกษา มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาที่เป็นปัจจุบันเพื่อใช้ในการตัดสินใจ อีกทั้งควรร่วมมือกันพัฒนาและจัดทำแผนปฏิบัติการที่เอื้อต่อกัน โดยเฉพาะสถานศึกษาที่มีครูไม่ครบชั้นและสอดคล้องกับแนวคิดของอุทัย บุญประเสริฐ (2546, หน้า 189 - 190) ที่กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสียได้มีส่วนร่วมในการบริหาร ร่วมตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา โดยมีความเชื่อว่า การที่บุคคลเหล่านั้นได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ เต็มใจ และยินดีร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษามากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของพิธาน พิณทอง(2548, บทคัดย่อ) พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการในโรงเรียนขนาดเล็กจะต้องอาศัยระบบข้อมูลสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพเพื่อใช้ในการวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ และวิชัย แสงศรี (2552, บทคัดย่อ) ที่พบว่า การบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาดั้งแบบที่ประสบผลสำเร็จเป็นการบริหารจัดการที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผน มีการระดมทรัพยากรจากท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการศึกษา มีการกำหนดบทบาทหน้าที่และภารกิจที่ชัดเจน มีการประสานงานทุกภาคส่วนให้ร่วมขับเคลื่อนและติดตามผลสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและสอดคล้องกับ สุกัญญา แซ่มซ้อย (2552, บทคัดย่อ) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาคือ การมีแผนพัฒนาการศึกษาที่ชัดเจนและเกิดจากการมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยมีการทำงานเป็นทีม

2.2 ประเด็นกลยุทธ์ที่ 2 สร้างโอกาสทางการศึกษาและลดปัญหาการออกกลางคันประกอบด้วย 2 กลยุทธ์คือกลยุทธ์สร้างเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลายเพื่อให้ประชากรวัยเรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและลดปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนและกลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กให้เข้มแข็ง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่หลากหลายกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการรณรงค์ให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันซึ่งเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากการวางรากฐานในการผลิตกำลังคนของประเทศให้เป็นคนที่มีคุณภาพและสามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้ ตลอดจนการสนับสนุนการพัฒนา ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กให้เข้มแข็งก็เช่นเดียวกันล้วนแต่เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นทั้งสิ้น เพราะโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตชนบทที่ห่างไกลหรืออยู่ในถิ่นทุรกันดาร ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและประกอบอาชีพรับจ้าง มักอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในเขตเมืองจึงทิ้งให้บุตรหลานที่อยู่ในวัยเรียนอาศัยอยู่กับปู่ย่าตายายซึ่งค่อนข้างจะมีปัญหาในการอบรมสั่งสอนบุตรหลาน อีกทั้งนักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดแคลนปัจจัยพื้นฐานถึงแม้ว่าจะได้รับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามนโยบายเรียนฟรี 15 ปี จากรัฐบาลก็ตามแต่ก็ยังไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป., หน้า 9 - 11) ที่พบว่าชุมชน ผู้ปกครองมีฐานะยากจน ไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและการเรียนของบุตรหลานได้เท่าที่ควร โรงเรียนบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลชุมชนทำให้เกิดปัญหาในการเดินทางมาเรียนของนักเรียนและงบประมาณสำหรับค่าพาหนะมีจำกัด ไม่ต่อเนื่องขาดผู้รับจ้าง มีการอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรวัยเรียนที่ย้ายตามผู้ปกครองไปรับจ้างทำงานในต่างพื้นที่ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กขาดโอกาสทางการศึกษาที่จะสามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ อย่างมีความสุข จนจบหลักสูตรชั้นสูงสุดของโรงเรียน และมีความเสี่ยงสูงที่จะออกกลางคันและสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ก., หน้า 37- 52) ที่กล่าวว่า ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นกระบวนการดำเนินงานดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอนชัดเจนเพื่อให้ให้นักเรียนได้รับการดูแลช่วยเหลือ ส่งเสริมและพัฒนาเต็มศักยภาพเป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา สอดคล้องกับสันติ บุรณะชาติ (2552, หน้า 283 - 297) ที่เสนอแนะให้สถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชนร่วมกันระดมทรัพยากร ประสานงานตามระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กำกับติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับสุวิมล ว่องวานิช และคณะ (2553, หน้า 47- 49) ที่เสนอแนะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่งเสริมสนับสนุนให้โรงเรียนช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลในทุกด้าน และพัฒนาศักยภาพของผู้ปกครองในการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับรัตนะ บัวสนธ์ และคณะ (2554, บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่ากระบวนการจัดการศึกษาของศูนย์เรียนรวมโรงเรียนขนาดเล็กที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้แก่ การดูแลระเบียบวินัยนักเรียน การบริการอาหารกลางวัน การจัดหาทุนการศึกษา การบริการรถรับส่งนักเรียน การบริการประกันชีวิตนักเรียน

2.3 ประเด็นกลยุทธ์ที่ 3 พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐาน ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก กลยุทธ์สนับสนุนการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนขนาดเล็ก กลยุทธ์สนับสนุนการผลิตและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ และกลยุทธ์สนับสนุนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้นเป็นภารกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในการเป็นคนดี คนเก่งและคนมีความสุขซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนากำลังคนของประเทศให้ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งเป็นการเตรียมพัฒนาคุณภาพคนไทยให้ก้าวสู่ประชาคมอาเซียนภายในปี 2558 โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนเพราะหลักสูตรสถานศึกษานั้นเปรียบเสมือนเข็มทิศที่ใช้ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ แต่ด้วยข้อจำกัดในด้านงบประมาณและทรัพยากร

ทำให้โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ไม่สามารถพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนได้ จึงจำเป็นต้องมีสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องให้การสนับสนุนเป็นพิเศษ ซึ่งสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546, หน้า 4 – 24) ที่กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาเพราะจะทำให้การนำหลักสูตรไปใช้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นมีความจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ การนำหลักสูตรไปใช้จึงจะบังเกิดผลตามที่ต้องการ อาจดำเนินการโดยการจัดชั้นเรียนแบบช่วงชั้นและการบูรณาการเนื้อหาวิชา สอดคล้องกับแนวคิดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 ข., หน้า 33 – 42) กำหนดเป้าหมายในการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดทำและใช้หลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาสื่อ กระบวนการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผล และติดตามควบคุมการวัดผลประเมินผลให้เป็นไปตามหลักสูตร และยังคงสอดคล้องกับข้อเสนอแนะของสำนักติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 121) ที่เสนอแนะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสนับสนุนสื่อวัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณรายหัวนักเรียนอย่างเพียงพอ รวมทั้งสร้างเครือข่ายโรงเรียนเพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และแนวคิดพิชานพื้นที่ทอง (2548, บทคัดย่อ) ที่เสนอให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสนับสนุนให้โรงเรียนจัดหาผลิตและใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก มีการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัดประเมินผลตามสภาพจริง และแนวคิดของมณฑนา อินทุสมิต (2550, หน้า 151- 159) ที่เสนอแนะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัฒนาบุคลากรทั้งในด้านหลักสูตร การออกแบบการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ การวัดประเมินผล และให้โรงเรียนร่วมมือกับเครือข่ายทางวิชาการในการพัฒนาหลักสูตร จัดให้มีการระดมทุนเพื่อจัดหาสื่อเทคโนโลยี และส่งเสริมให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของประเสริฐ จันแก้ว

(2551 อ่างอิงในสุวิมล ว่องวานิช และคณะ, 2552, หน้า 81- 83) ที่พบว่าการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการช่วยลดภาระการสอนของครูและยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลิตเติล (Little, 1995) ที่พบข้อดีของการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น คือ นักเรียนมีแนวโน้มจะพัฒนานิสัยในการทำงานและทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความร่วมมือระหว่างกลุ่มนักเรียนที่มีอายุแตกต่างกันส่งผลในทางบวกต่อด้านจริยธรรมต่าง ๆ และความรับผิดชอบ นักเรียนมีการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของลึงวังวา (Lungwangwa, 1989) ที่ศึกษาโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นในประเทศ Zambia ที่มีการจัดหาสื่อการเรียนการสอนและการนิเทศติดตามอย่างสม่ำเสมอพบว่าอัตราส่วนของนักเรียนที่มีคะแนนเฉลี่ยใกล้เคียงกับคะแนนเฉลี่ยระดับชาติและมีอัตราการออกกลางคันของนักเรียนลดลง และสอดคล้องกับซาคาโรเปาลอส, โรแจส และวิลเลซ (Psacharopoulos, Rojas and Velez, 1993) ที่ศึกษาโครงการ Escuela Nueva ในประเทศโคลัมเบียที่มุ่งสนับสนุนโรงเรียนขนาดเล็กในชนบทที่มีการพัฒนาหลักสูตรและการสนับสนุนสื่อการเรียนการสอนพบว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 5 ของโรงเรียนในโครงการ Escuela Nueva มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าโรงเรียนแบบเดิม

2.4 ประเด็นกลยุทธ์ที่ 4 พัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ปรับปรุงกระบวนการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กให้มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการในสภาวะการณ์ที่ขาดแคลนทรัพยากรและกลยุทธ์ปรับปรุงกระบวนการพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กให้มีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะกระบวนการพัฒนาผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กในปัจจุบันยังไม่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นและบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กแต่ละแห่ง เนื่องจากผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ยังไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการทำงานมากนัก ประกอบกับโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีครูจำนวนจำกัดและมีครูไม่ครบชั้น ดังนั้นการพัฒนาผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก จึงต้องมีกระบวนการพัฒนาที่แตกต่างจากการพัฒนาผู้บริหารและครูในโรงเรียนใน

ปกติทั่วไป และควรรณีเทศ ติดตาม และประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนขนาดเล็กภายหลังจากได้รับการพัฒนาทุกครั้ง และยิ่งสอดคล้องกับกมลรัตน์ อองนงคณะศักดิ์ (2548, หน้า 41) ที่กล่าวว่า การพัฒนาบุคลากรมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะบริบททางสังคมมีการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้บุคคลต้องพัฒนาตนเองให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง ครูซึ่งเป็นผู้นำทางความคิดและปัญญาจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบและสอดคล้องกับแนวคิดของ วรียพร แสงนภาพวร (2550, อ้างอิงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2555, หน้า 5) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารและครูเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้เด็กไทยเป็นคนเก่ง คนดีและมีความสุข แต่ผู้บริหารและครู ร้อยละ 80 ที่อยู่ในชนบทห่างไกลในโรงเรียนขนาดเล็กรู้สึกด้อยโอกาส การพัฒนาผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กให้มีคุณภาพ จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้บริหารในโรงเรียนขนาดเล็กต้องมีทักษะการบริหารจัดการที่ดีเพราะมีบริบทที่แตกต่างจากโรงเรียนอื่นๆ และครูในโรงเรียนขนาดเล็กก็จะต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณลักษณะเฉพาะ เพราะผลเสียของการพัฒนาครูที่ผ่านมา คือ ครูต้องไปอบรมนอกโรงเรียนทำให้นักเรียนถูกทอดทิ้งทั้งที่มีครูไม่ครบชั้นและขาดการสอนทดแทน และข้อเสนอแนะของณัฐ คำมูล (2552, บทคัดย่อ) ที่เสนอว่าควรพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจการบูรณาการสาระการเรียนรู้ และสอดคล้องกับมานิตย์ นาคเมือง (2552, หน้า 25) กล่าวว่า การพัฒนาวิชาชีพครูมีความจำเป็นเพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อหาวิชาที่สอนและสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป ครูจึงต้องได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอด้วยวิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของหน่วยงานและของครูเอง อีกทั้งข้อเสนอแนะของสุวิมล ร่องวาณิชและคณะ (2553, หน้า 47- 49) ที่เสนอแนะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กำหนดเป้าหมายการพัฒนาครูให้ชัดเจนและมีการสำรวจความต้องการจำเป็น (needs) ของครูเพื่อจัดทำหลักสูตรการพัฒนาครูที่สนองความต้องการของครูเป็นรายบุคคลและมีกลไกการติดตามประเมินผลภายหลังการอบรมทุกครั้งและสอดคล้องกับฉันทนา จันทร์บรรจง (2542, หน้า 162 - 164) ที่กล่าวว่าวิธีการพัฒนาภาวะ

ผู้นำนั้นมีหลายวิธี ได้แก่ การศึกษาตนเอง การศึกษาคนอื่น การพัฒนาตนเอง เป็นต้น อีกทั้งยังสอดคล้องกับ เดวิดและชิลด์ (David and Shields, 1999 อ้างอิงใน วิชัย แสงศรี, 2552, หน้า 69) ที่ศึกษาบทบาทของเขตพื้นที่การศึกษาในสหรัฐอเมริกา พบว่า สิ่งสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาครูคือ เขตพื้นที่การศึกษามีจุดเน้นที่การเรียนรู้ของครูและคุณภาพของการสอนและมีแนวคิดใหม่ในการพัฒนาบุคลากรและผลการศึกษาของมิดเดิลตัน (Middleton, 2001 อ้างอิงในวิชัย แสงศรี, 2552, หน้า 70) พบว่า กลยุทธ์ของการพัฒนาที่มีต่อสัมฤทธิ์ผลของนักเรียนได้แก่การฝึกอบรมที่เชื่อมโยงกับการสอนจริง เนื้อหาและกิจกรรมที่นำไปใช้ได้ทันทีในชั้นเรียน

2.5 ประเด็นกลยุทธ์ที่ 5 เสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน ประกอบด้วย 2 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์สร้างแรงจูงใจในการทำงานให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็ก และกลยุทธ์ส่งเสริมความก้าวหน้าในวิชาชีพให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์ทุกคนมีความต้องการขั้นพื้นฐานเหมือนกันทั้งในด้านความมั่นคง ความปลอดภัยและความเจริญก้าวหน้าในชีวิต อีกทั้งผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกด้อยโอกาสกว่าผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดใหญ่กว่า โดยเฉพาะในเรื่องโควตาการพิจารณาความดีความชอบที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดสรรโดยยึดจำนวนคนเป็นหลัก จึงทำให้ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้รับการพิจารณาความดีความชอบเป็นกรณีพิเศษ อีกทั้งมีปัญหาในการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าในวิชาชีพ รวมทั้งขวัญและกำลังใจในการทำงาน ดังนั้นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่าง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ มาสโลว์ (Maslow) ที่แบ่งลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ขั้นคือความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัย ความต้องการการมีส่วนร่วมในสังคม ความต้องการการยอมรับนับถือและความต้องการบรรลุในสิ่งที่ตั้งใจ รวมทั้งทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอริชเบอร์ก (Herzberg) ที่พบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจในการทำงานอยู่ 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) หมายถึง

สภาพแวดล้อมของการทำงานที่จะทำให้บุคคลเกิดความพอใจและการจงใจในการทำงาน และปัจจัยธำรงรักษา (Maintenance หรือ Hygiene Factors) หมายถึง สภาพแวดล้อมของการทำงานที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พอใจในงานและรักษาให้บุคลากรปฏิบัติงานในองค์การต่อไป (ณัฐพันธ์ เขจรันท์ และฉัตรยาพร เสมอใจ, 2547, หน้า 182 - 190) และยังสอดคล้องกับ ภารดี อนันต์นารี (2553, หน้า 134 -136) ที่กล่าวว่า สิ่ง que ผู้บริหารควรคำนึงถึงในการจงใจผู้ใต้บังคับบัญชา ได้แก่ ผู้บริหารจะต้องกระตือรือร้นที่จะนำกระบวนการจงใจมาใช้ในการทำงาน และต้องนำมาปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้บริหาร ต้องให้ความสนใจกับสภาพแวดล้อมในการทำงานโดยส่วนรวม เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นตัวเสริมบรรยากาศในการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้มาก สอดคล้องกับแนวคิดของพิธาน พิณฑอง (2548, บทคัดย่อ) ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้บริหารและครูมีขวัญกำลังใจ โดยให้การสนับสนุนในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนจ้างครูช่วยสอน การแก้ปัญหาครูไม่ครบชั้นการจัดสรรวงเงินพิจารณาความดีความชอบให้โรงเรียนขนาดเล็กเป็นพิเศษ การประเมินผลงานควรคำนึงถึงขนาดโรงเรียน และเน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างควรรหาแนวทางในการปรับลดสภาพแวดล้อมภายในที่เป็นจุดอ่อนขององค์กรเพื่อปรับเปลี่ยนให้เป็นจุดแข็งซึ่งจะช่วยให้สามารถดั่งรับสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นอุปสรรคได้

1.2 ก่อนนำกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่างไปใช้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาควรจัดให้มีการชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

1.3 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างควรรนำกลยุทธ์การสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือตอนล่างไปจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กระยะ 4 ปี และแผนปฏิบัติการประจำปี โดยให้มีแผนงาน/โครงการรองรับอย่างชัดเจน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานสำหรับผู้บริหารและครูในโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2.2 ควรทำการวิจัยและพัฒนาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อการสนับสนุนการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2.3 ควรทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

2.4 ควรทำการวิจัยและพัฒนาครูในโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ อนุวงศ์ศักดิ์. (2548). รูปแบบการพัฒนาครูตามมาตรฐานการประกันคุณภาพด้านครูของโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานช่วงชั้นที่ 3 และ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่นครสวรรค์เขต 2. วิทยานิพนธ์ ค.ม., มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์. นครสวรรค์.
- ฉลอง ชาตประเสริฐ. (2552). การพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมการจัดกิจกรรมเพื่อสร้าง คุณธรรมที่พึงประสงค์ ของนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, พิษณุโลก.
- ฉันทนา จันท์บรรจง. (2552). จิตวิทยาการบริหาร *Psychology in Administration*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัย นครสวรรค์.
- ณัฐพันธ์ เขจรนนท์และฉัตรยาพร เสมอใจ. (2547). การจัดการ *Management*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ณัฐ คำมูล. (2552). การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของโรงเรียนขนาดเล็กในเขตอำเภอปง จังหวัดพะเยา. การศึกษาอิสระ ค.ม., สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, เชียงราย.
- พิธาน พันทอง. (2548). ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพโรงเรียนขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ศษ.ด., มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- ภารดี อนันต์นารี. (2553). หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชลบุรี: มนต์รี.
- มณฑนา อินทุสมิต. (2550). การบริหารจัดการคุณภาพการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถยุบรวม : ล้มเลิกโรงเรียน A สำนักงานการประถมศึกษาเลย เขต 1. เลย: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย. (เอกสารอัดสำเนา).
- มานิตย์ นาคเมือง. (2552). รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะประจำสายงานครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, พิษณุโลก.
- รัตนะ บัวสนธ์ และคณะ. (2554). กระบวนการจัดการศึกษาแบบศูนย์เรียนรวมโรงเรียนขนาดเล็ก : ทางรอด หรือการยุบเลิก. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 3(1), 47 – 63.
- วิชัย แสงศรี. (2552). การศึกษาวิเคราะห์และพัฒนาแบบการบริหารจัดการเครือข่ายสถานศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วิทยานิพนธ์ ค.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิทยากร เชียงกุล. (2551). สภาวะการศึกษาไทยปี 2549/2550 ปัญหาความเสมอภาคและคุณภาพของ การศึกษาไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- วิทยากร เชียงกุล. (2553). สภาวะการศึกษาไทยปี2551/2552 บทบาทการศึกษากับการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิ.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สันติ บุรณะชาติ. (2552). รูปแบบการจัดการศึกษาของสถานศึกษาบนฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ กลุ่มชาติพันธุ์. วิทยานิพนธ์ กศ.ด., มหาวิทยาลัยนครสวรรค์, พิษณุโลก.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2546). รูปแบบการจัดการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์(ร.ส.พ.).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (ม.ป.ป.). การดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อรองรับการปฏิรูป การศึกษาในทศวรรษที่สอง. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547 ก). แนวทางการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547 ข). แนวทางการพัฒนาเขตพื้นที่การศึกษาที่มีบริบท แตกต่างกัน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).

- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2549). รายงานการประเมินโครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551 ก). มาตรฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551 ข). แนวทางการดำเนินงานการมีส่วนร่วมการบริหารจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). การศึกษานวทางการพัฒนาคุณภาพนักเรียนของโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้รับบุดหนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ค่าใช้จ่ายรายหัว) ส่วนเพิ่ม (Top up) สังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรไทย (น.ส.พ.ฟ้าเมืองไทย).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2543). แนวทางการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา: เพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2555). รายงานการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาคูและผู้บริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนขนาดเล็กระยะที่ 1. กรุงเทพฯ: พรินทวานกราฟฟิค.
- สำนักบริหารยุทธศาสตร์และบูรณาการการศึกษาที่ 2. (2554). รายงานการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาการศึกษากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง. พิษณุโลก. (เอกสารอัดสำเนา).
- สุกัญญา แซ่ม้อย. (2552). การนำเสนอกลยุทธ์การบริหารการศึกษาสำหรับสถานศึกษาที่ถ่ายโอนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล. วิทยานิพนธ์ ค.ด., จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุวิมล ว่องวานิช และคณะ. (2553). รายงานการวิจัยการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนภายหลังการประเมินภายนอกรอบแรก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรวิรัช นาคทรพร. (2552). วิฤทธิคุณภาพการศึกษา ประชาชาติในความเสียง. กรุงเทพฯ : วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2546). การบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน *School – Based Management*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Little. (1995). *Multi – grade Teaching : evidence from Practice and Research*. London: ODA.
- Lungwangwa, G. (1989). *Multi – grade schools in Zambian primary education : A report on the pilot schools in Mkushi District*. Stockholm: Swedish International Development Authority.
- Psacharopoulos, G., Rojas, C. and Velez, E. (1993). Achievement Evaluation of Columbia's Escuela Nueva : Is Multigrade the Answer?. *Comparative Education Review*. 37(3), 263 – 276.